

Pars altera.

De epistularum prooemiis.

Aurea, quae vocatur, litterarum aetate epistularum nonnullarum inscriptionibus vel titulis continuantur verba sollemnia¹⁾: „Si vales, bene²⁾ est“³⁾, quibus saepe ascriptum est „ego quidem valeo“ vel „ego valeo“. Per notas scriptum: S. v. b. e. e. q. v. „Bene est“ nonnunquam omissum est, velut Cic. ep. ad fam. XIV 5, 1 Si tu et Tullia, lux nostra, valetis, ego et suavissimus Cicero valemus. Cf. etiam XIV 14, 1.

1) Hoc recte me monere luculentissime probatur hisce locis: Senec. epist. 15, 1 (Haase) mos antiquis fuit usque ad meam servatus aetatem, primis epistolae verbis adicere: „Si vales, bene est; ego valeo“; Plin. epist. 1, 11 (Keil) illud, unde incipere priores solebant: „Si vales, bene est; ego valeo“; Symm. 7, 92 (Seeck) officii mei est nuntiare, quod valeam, voti, ut te salvere cognoscam; ibid. 5, 1 recte valeo; hoc enim scribendi debet esse principium e. q. s.

2) De huius locutionis usu cf. Krause, *stilistische Bemerkungen aus Cicero's Briefen*. Progr. Hohenstein (1869) pag. 21.

3) De scriptura „benest“ satis est relegasse ad Hellmuth, über die Sprache der Epistolographen S. Sulpicius Galba und L. Cornel. Balbus. Progr. d. alt. Gymn. zu Würzburg (1888) pag. 55. Cf. etiam Schmalz, über den Sprachgebrauch der nichtciceronischen Briefe, in d. Zeitschrift f. d. Gymnasialwesen (herausgegeben v. Kern u. Müller), XXXV. Jahrgang, neue Folge (1881) S. 132; Süpfle-Boeckel, *M. Tullii Ciceronis epist. select.* Berl. 1885, prooem. pag. 42 not.

Quod prooemium cum non omnes epistulae Ciceronianae exhibeant, nobis videndum est, quaenam usus ratio valeat.

Atque invenitur haec formula praecipue in litteris ad Ciceronem datis (velut ep. ad fam. XI 3, 1; XII 16, 1; XV 19, 1; ad Att. IX B, 1), cum Cicero ipse nisi ad aliorum litteras respondens aut in litteris publicis (velut ep. ad fam. XV 1, 1; 2, 1) et sollemniter scriptis (exempli gratia ep. ad fam. XIII 6a, 1) ea usus non sit. Itaque eam in epistulis ad Atticum et Tironem familiarissimos missis nunquam usurpavit. Quod in quibusdam epistulis Terentiae uxori inscriptis (ep. ad fam. XIV 11; 16; 17; 21—24) illud prooemium adhibuit, ei brevi ante divortium consulto, ut suspicor, sollemniter scripsit, ut quam amoris dulcedinem animo non habebat, eam verbis formulisque simularet.

Litterae, quas belli duces¹⁾ ad senatum populumque Romanum miserunt, incipiunt: Si vos liberique vestri valetis, bene est, ego valeo. Per notas scriptum: S. v. l. q. v. v. b. e. e. v. Veluti ep. ad fam. XII 15, 1 (publicae litterae Lentuli); X 35, 1 (publ. litt. Lepidi); Migne, Patrol. lat. 63, pag. 385 B Si vos liberique vestri valetis, bene est: ego exercitusque meus valemus (Imperat. Caesaris Flavii Anastasii litterae anno 516 ad senatum missae).

Litterae et ad belli duces et belli ducum ad exterarum nationes²⁾ sic incipiunt: Si tu exercitusque valetis, bene est; per notas scriptum: S. t. e. q. v. b. e. Exempli gratia Cic. ep. ad fam. V 2, 1 Si tu exercitusque valetis, bene est (Ciceronis ad Metellum Celerem procons. epist.). Cf. etiam ep. ad fam. V 7, 1 (Ciceronis ad Pompeium litterae).

Interdum pro „bene est“ reperitur „gaudeo“. Hac formula, quae ante auream litterarum aetatem in usu fuit (cf. Plaut. Pers. IV 3, 33), Cicero abstinuit. Usus est ea Dolabella, qui obsoletis vocabulis valde delectabatur (Cic. ep. ad fam. IX

1) Cf. Brissou. l. l. pag. 741.

2) Cf. Brissou. l. l. pag. 741.

9, 1 S. v. g. v. et Tullia nostra recte v. Terentia minus belle¹⁾ habuit, e. q. s.), Cn. Pompeius (bell. Hisp. 26, 3), Seneca (ep. 2, 8, 1).

Priusquam de prooemiis Ciceroniana aetate adhibitis disserere desinam, hoc exemplum commemorare libet: Brut. in Cic. ep. ad fam. XI 23, 1 Nos hic valemus recte²⁾ et, quo melius valeamus, operam dabimus. Quocum conferas Plaut. Pers. IV 3, 33: Si valetis, gaudeo. Ego valeo recte.

Pergamus iam ad ea prooemia, quae post aetatem Ciceronianam adhibita sunt. Sunt igitur fere haec: Plin. epist. 5, 18 (Keil) Bene est mihi³⁾, quia tibi bene est; Fronto pag. 68 (N.) Nos valemus; Symm. 7, 37 (Seeck) Voluptati mihi est, quod vales; ibid. 9, 52 Me ex sententia valere significo; 9, 116 Valeo quantum sinit aeger animus. Ab usitata consuetudine remotum est, quod in litteris a senatu Romano ad curiam Carthag. datis invenitur (script. hist. aug. 27, 18, 2 Peter): Quod bonum, faustum, felix salutareque⁴⁾ sit reip. orbique Rom. Unicum profecto hoc exemplum est neque usquam similem usum repperi.

Denique non omittendum est aevi Caroli Magni prooemium, quod similitudinem quandam prae se fert cum veteribus. Est autem hoc:

Alcuin. epist. 1 (Dümmler) Gaudeo de salute et prosperitate vestra; cf. ibid. ep. 9 De vestra valde gaudeo prosperitate.

Pertractavi fere, quantum potui, epistularum prooemia: nunc, ut erat propositum, dicatur de valedicendi formulis.

1) De locutione „belle habere“ cf. Krause, l. l. pag. 22.

2) „recte“ = „bene“; cf. Cato r. r. 44 recte ferax ager; Plaut. Amph. II, 1, 34; Woelffl., lateinische und romanische Comparison, pag. 28.

3) De huius phrasis usu conf. Krebs-Schmalz, Antibarb. d. lat. Spr., pag. 213.

4) De vetere formula „quod bonum, faustum, felix fortunatumque sit“ per annos commutata egregie disseruit E. Woelfflin, über die allitt. Verbind. d. lat. Spr. in d. Sitzungsber. d. k. b. Ak. d. W. zu München (1881) tom. II, pag. 36. Conf. etiam pag. 27.